

Komid

Sürjakomid

Sürja- ja permikomid kuuluvad urali keelte soome-ugri keelkonna permi alamrühma.

Sürjakomid on Vene Föderatsiooni kuuluva Komi Vabariigi põlisrahvas. Neid elab ka Vene Föderatsiooni Arhangelski, Murmanski, Omski, Sverdlovski, Tjumeni jt oblastites. Enesenimetused: *komi*, *komi mort* 'komi inimene', *komi voitör* 'komi rahvas'. Komi etnonüümi päritolu kohta on pakutud mitu varianti: Kama jõest (udm Kam), permi ühiskeelest *komä* 'inimene, mees'. Komisid on 228 200 inimest, neist 202 300 elas 2010. aasta rahvaloenduse andmetel Komi Vabariigis. Peamised etnograafilised rühmad: ülemezvalased, jemvalased, iz'valased, petšoralased, luzlased, sõktövlased, udoralased. Komide seas esinevad järgmised antropoloogilised (rassilised) tüübid: valgemere, idabalti, sublaaponoidne ehk vjatka-kama. Sürjakomidel eristatakse kümnet dialekti: ülemezva, ülemsõktövi, jemva, iz'va, luzi-letka, alamezva, petšora, sõktövkari, kesksõktövi, udora. Levinud on ka vene keel. Kirjakeeles kasutatakse vene alfabeeti. Suur osa usklikest on õigeusklikud, leidub ka vanausulisi.

Sürjakomide vahetud eellased, ežvapermi etnoterritoriaalsed rühmad (suguharud) moodustusid vanvizardini kultuuri esindajate (10.–14. sajandini, etnolingvistiline päritolu vaieldav), kohalike jahimeeste-küttide suguharudest aktiivses vastastikusel mõjutamises Ülem-Kama aladelt pärit permi (vanakomid) ümberasujate suguharudega. Komide formeerumises osalesid paljud naaberrahvad (vepsad, vanad marid, obiugride eellased, idaslaavlased jt). Ežvapermi kultuur kujutas endast mitme kultuuri koosmõju ja sulamit. Majandus oli kompleksne: jaht, kalapüük, loomakasvatus ja alepõllundus. Läänenaabrite mõjul said põllumajandusharud edasise arengu, alates 12. sajandist levis künnipõllundus. Ežvapermi arheoloogilisi mälestisi leidub Ežva (vene Võtšegda) kesk- ja alamjooksul, Jemva (Võm), Vaška ja Luzi jõe basseinis. Etnonüümi *perm* on esmakordselt mainitud varastest aegadest meieni jõudnud dateerimata vanavene kroonika *Jutustused möödunud aegadest* (12. sajandi algus) sissejuhatavas osas. Etümoloogiliselt pärineb läänemeresoome terminist *perä maa* 'tagumine maa'.

14. sajandi lõpul komid kristianiseeriti. Misjonär Permi Stefan (umbes 1345–1396) alustas komide seas valgustustegevust 1379. aastal. 1383. aastal sai temast uue Permi piiskopkonna (keskus Jemdin (vene Ust-Võm)) esimene piiskop. Ta koostas originaalgraafikaga komi tähestiku ja tõlkis vanapermi (vanakomi) keelde mitmeid kirikutekste. Permi Stefani loodud kirjakeel ei saavutanud laia levikut ning hääbus. Meie ajani säilinud vanapermi kirjalikud mälestised sisaldavad ühtekokku umbes 225 sõna seostatud teksti.

Pärast Suur-Novgorodi ühinemist Moskvaga (1487) läksid ežvapermi alad Moskva riigi koosseisu, korraldati Ežva-Jemva maade loendus (1481) ja määrati kindlaks riiklikud andamid (1485). 16. ja 17. sajandil muudeti komi asustuse piire. Asustati Mezeni ja Ežva jõe ülemjooks, komid ilmusid Iz'va jõe basseini Petšora ülem- ja alamjooksul. Suurem osa komide etnograafilisi rühmi (ežvalased, sõktõvlased, luzlased, udoralased) hakkas sulanduma. 17. ja 18. sajandil moodustusid komi asustuse laienemisel ülemežvalaste, iz'valaste ja petšoralaste etnograafilised rühmad. Moodustus komi rahvus. Etnilise territooriumi laienemine põhja kehtis 19. sajandi lõpuni, kuid selgeid piire siin ei moodustunud. Põhjapoolsed komid (iz'va põdrakasvatajad) hakkasid osaliselt elama koos neenetsitega samal territooriumil. Komi etnograafiliste rühmade kultuurilis-ajalooline spetsiifika moodustus peamiselt looduslik-geograafiliste faktorite mõjul, teatud osa etendasid selles etnokultuurilised kontaktid naaberrahvastega. Lõunapoolsete rühmade (luzlaste, sõktõvlaste) peamisteks majandustegevusteks olid maaharimine ja loomakasvatus, põhjapoolsemate udoralaste, ülemežvalaste ja petšoralaste põhitegevusteks olid ka kalapüük ja jaht, aga iz'valastel domineerisid põllumajanduse üle juba käsitöö ja põdrakasvatus.

19. sajandil kasvas komide arvukus märgatavalt, sajandi esimesel poolel kasvas rahvastik peaaegu kaks korda ja moodustas sajandi keskpaigaks ligi 125 000 inimest. Suurenes elanikkonna valgumine väljapoole põhilist etnilist territooriumi. 19. sajandi lõpuks oli komide rahvaarv juba 153 600, ligi 17 000 neist elas väljaspool Komi kraid (1897. aasta rahvaloendus). Siberis ja Euroopa põhjapiirkondades moodustus mitu komi ümberasujate keskust. Praegu on suurimad demograafilise ja etnokultuurilise iseseisvuse alalhoidjad Koola ja Obi komid.

22. augustil 1921. aastal võttis Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee vastu dekreedid "Komi oblasti autonoomiast", 1936. aastal moodustati Komi autonoomsest oblastist Komi ANSV. Likvideeriti enne seda Vologda ja Arhangelski kubermangu territooriumil elanud komi rahva administratiivne eraldatus. Loodi tingimused komi rahvuse konsolideerumiseks. Juba augustis 1918

Komid

võeti vastu otsus moodustada rahvuskool. Kirjakeele aluseks võeti sõktõvkari murrak. Kinnitati Vassili Molodtsovi koostatud komi keele tähestik. Varem komi keeles väljaantud üsna rohke kirjandus (19. sajandil ilmus üle 100 tõlke- ja originaalraamatu) oli trükitud vene tähestiku alusel ilma ühtsete kirjutamisprintsipiideta. Puudustele vaatamata etendas Molodtsovi tähestik komi kirjakeele normide loomisel suurt osa. Lühikeseks ajaks (1932–1935) läks komi kirjakeel üle ladina tähestikule. 1930. aastate lõpus mindi üle praegugi kehtivale vene tähestikule. 1920.–1930. aastatel pandi alus komi professionaalsele rahvuskultuurile, hakkasid arenema rahvuskirjandus, teater ja muusika. Just samal ajal, eriti intensiivsel kolhooside rajamise ajal lagunes komi traditsiooniline elulaad, korvamatuid kahjustusi kandis pärimuskultuur.

Komi Vabariigi pindala on 415 900 ruutkilomeetrit. Rahvastikutihedus 3 inimest ruutkilomeetri kohta, 77% rahvastikust elab linnades. 1926. aastal loendati autonoomse piirkonna territooriumil 195 000 komi, 1959. aastal 245 000, 1970. aastal 276 000, 1979. aastal 281 000, 1989. aastal 291 000 ja 2002. aastal 256 500 inimest. 2010. aasta rahvaloenduse andmetel elas vabariigis 901 189 inimest, komisid 202 348 (22,5%).

Komide traditsiooniline majapidamine oli tihedas seoses elukeskkonna ökoloogiliste tingimustega. Põhjamaises kliimas ja väheviljakal metsaalusel pinnasel sai paikse rahvastiku ilmumine võimalikuks ainult tootmise ja hankiva majandusharu ühendamise tõttu. Komi traditsiooniline majapidamine ei olnud üldjuhul suletud süsteem. Suuremal või vähemal määral kasutati majapidamise tasakaalustamiseks alati kaubavahetust (eelkõige jahisaaduste osas). Kaubandussidemete laienemine võimaldas kasutusele võtta uusi alasid, mis olid põlluharimiseks vähesobivad, kuid andsid võimaluse tasakaalustada maaviljeluse puudujääke teiste majandusharudega. Märkimisväärne kasutuskõlbliku varupindala olemasolu võimaldas säilitada traditsioonilist majandust eriliste moonutusteta 20. sajandi alguseni. Kuigi Komi krai tihedamini asustatud lõunaosas oli traditsiooniline majandus jõudnud juba sügavasse kriisi. Suurimat traditsioonilise looduskasutuse ümberkujundamist võis täheldada komide kõige põhjapoolsema rühma, iz'valaste juures. Kohanemine uute, traditsiooniliseks majandussüsteemiks vähem sobivate keskkonnatingimustega tõi nende puhul kaasa tundra põliselanikelt (neenetsitelt) terve majandusharu – põhjapõdrakasvatuse – laenamise.

Maaharimise tavad on arheoloogiliste andmete kohaselt seotud komi rahva vahetute eelkäijatega, ežvapermi kultuuriga. Algselt, 10. ja 11. sajandil põhines see alepõllundusel, maad kaevati käsitsi. Üleminek künnipõllundusele ja hobuse kasutamisele algas 12. sajandil. Puuader oli sel ajal varustatud metal-

list teradega. 15. sajandil juurdus järkjärgult kolmeväljasüsteem. Üleminek metsasöödilt kahe- ja kolmeväljasüsteemile ning käsitsi maaharimiselt kündmisele ei olnud samaaegne protsess. Isegi 19. sajandil ja 20. sajandi alguses olid kasutusel kõik kolm maaharimissüsteemi: kolmeväljasüsteem, sööt ja alemaa. Õige kolmevälja külvikord oli kasutusel peamiselt pikka aega haritud ja lähedalasuvatel põldudel ainult lõunapoolsetes piirkondades. Kõige levinum põllukultuur oli oder, mida külvati lõunapoolsetele nõlvadele ja hästi väetatud maale. Tähtsuset teine teravili oli rukis. Kaera ja nisu külvati peamiselt lõunapoolsetes piirkondades vähesel määral. Väheses koguses külvati isiklikeks vajadusteks lina ja kanepit. Aiaharimine oli vähearenenud. Külvati naerist, redist, mõnikord kapsast ja sibulat. 20. sajandi alguseks oli kõikjal levinud kartul. Kartulit, nagu ka aedvilja, pandi maha õueaiamaale.

Maaharimisel kasutati alepõldudel valdavalt käsitööriistu – midagi kirve ja tapri vahepealset, muldapanekuks kasutati pakkäket. Põhiline künniriist oli kahe raudhõlmaga ader. 20. sajandi alguses hakkasid komid kasutama Vjatka niidukeid ja teisi ühehõlmalisi adrasedmeid, sahad olid olemas ainult üksikutel lõunapiirkondade rikastel talupoegadel. 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses levisid metallpiidega äkked, mida kasutati rasketel pinnastel. Kündmist peeti meestetööks, äestasid tavaliselt noorukid. Külvati käsitsi punutud külimitust, peamiselt tegid seda tööd mehed. Naiste hooleks jäi viljalõikus, käsitsi, sirbiga. Lõigatud vili seoti vihkudesse ja pandi hakkidesse. Alepõldudel jäeti vili hakkidesse sageli talveni, mõnikord tehti viljapekski põllul. Põhjapiirkondades, kus vili ei tahtnud valmida, riputati see vihkudes redelile. Enne viljapeksu kuivatati vihke rehe all. Vilja peksti rehe all käsitsi koodi või vardiga (puust kõvera lameda otsaga viljapeksunui). Tuulamiseks kasutati spetsiaalseid labidaid. Vilja jahvatati isiklikuks vajaduseks käsikiviga, lõunapiirkondades vesiveskites. Kruubi valmistamiseks oli igas majapidamises puust uhmer. Tühine kaubanduslik väärtus oli põllumajandusel vaid Komi piirkonna lõunaosas, põhjas puuduvad põllumajandustooteid osteti.

Komide karjakasvatuse ammustele traditsioonidele viitavad keeleandmed, mitmed komikeelsed karjakasvatusterminid on vanairaani laensõnad. Ežvapermi arheoloogilistes mälestistes moodustavad veiste, hobuste, lammaste ja sigade luud massilise leiu. Revolutsioonieelses majapidamises oli karjakasvatuse osa eriti suur põhjapiirkondades, lõuna pool, Sõktõvi ja Ežva jõe ääres moodustas karjakasvatuse majanduse kõrvalharu. Kasvatati peamiselt suuri sarvloomi, lambaid, hobuseid. Loomakasvatussaadusi kasutati peamiselt isiklikuks tarbeks. Piimakarja tootlikkus oli madal. Organiseeritud karjatamist ei tuntud, loomad olid vabapidamisel, karjast ei olnud. Laudaperiood kestis

Komid

keskmiselt 7–8 kuud. Loomakasvatuse intensiivistamist piiras heinamaade vähesus.

Põhjakomidel (iz'valastel) oli loomakasvatuse eriharuks põhjapõdrakasvatus. Iz'vakomid hakkasid põtru kasvatama alles 17. sajandil, mõnedel andmetel sajandi keskpaigas. Põhjakomid täiustasid neenetsitelt laenatud põdrakasvatustavasid ning 19. sajandi lõpuks loeti neid õigusega Põhja-Euroopa suurimateks põhjapõdrakasvatajateks. Iz'va põdrakasvatuse erijoon oli selle suur kaubanduslikkus, suurepärase selektsioon, karja optimaalne sooline ja vanuseline koosseis. Karjatati suurte ligi 2000-pealiste karjadena põdrakoerte või karjuste ööpäevaringse järelevalve all.

Üldlevinud oli jaht, eriti ülemezva, petšora ja udora komide juures. Karusnahad moodustasid põhilise kauba, mida Komi piirkonnas toodeti. 19. sajandi teisest poolest omandas kaubandusliku tähtsuse ka jahilindude saak. Liha hankimiseks peetav jaht oli oluline traditsioonilises toiduratsioonis. 20. sajandi alguseks langes tööndusliku jahi osatähtsus talumajanduses lõunapoolsetes maaviiljeluspiirkondades, kuid säilis põhja- ja idakomidel. Töönduslik hooaeg jagunes jahimeestel kaheks (sügiseseks ja kevadtalviseks). Sügisel ajal peeti jahti üksikult lähedastes jahipiirkondades, pikale talvisele jahile siirdusid jahimehed artellide koosseisus. Jahikõlvikud kujutasid endast perekonna omandis olevaid alalisi töönduspiirkondi. Igal kõlvikul oli eluruum ja majandusrajatised inventari ja saagi hoidmiseks. Ühe või teise uluki jahi algus oli seotud püsivate kirikupühadega. Peamisteks jahitavateks olid jahilinnud: laanepüü, teder, metsis, nurmkana; veelindudest part, hani; karusloomadest orav, kärp, nugis, rebane, jännes, karu, saarmas, naarits. Sügisel kütiti peamiselt üksi kodulähedastel aladel. Sügisene jahihooaeg lõppes talviseks nigulapäevaks (6. detsembriks vkj). Kevadtalvisele jahile mindi jaanuaris ja tagasi tuldi alles märtsi lõpus. Talvist jahti peeti artellide kaupa kaugetes kogukonna omandis olevates jahikõlvikutes. Peamiselt kütiti karusloomi, harvem sõralisi ja linde. Tundrapiirkonnas küttisid põhjapoolsed komid sel ajal peamiselt polaarrebasteid ja rabakanu. Suvel jahti ei peetud. Erandi moodustasid sulgivad linnud (haned) tundrapiirkonnas. Aastas kulutas suur osa jahimehi jahile 3–6 kuud.

Komide eripäraks oli mitmesuguste püüniste ulatuslik kasutamine. Püüniste abil saadi kätte suurem osa jahi- ja veelindudest, jänestest, kärpidest ja polaarrebastest. Jahipüssid võeti kasutusele 17. sajandi lõpus ja 18. sajandi alguses, nende abil kütiti oravaid ja suuri loomi.

Pika traditsiooniga oli komidel kalapüük, see oli levinud kõikjal ning oli kaubanduslike tegevuste seas olulisel kohal. Hinnalisemad kalad olid mää-

ratud peamiselt turule. Eriti suur kaubanduslik tähtsus oli kalastamisel põhjapoolsete komide elus. Komi kalameeste töönduslik püük sarnanes palju jahimeeste tavadega. Suurem osa oma tarbeks mõeldud kaladest püüti kodu lähedal. Minevikus püüti sageli kalu tõkete abil. Lisaks individuaalsele ja perekondlikule kalastamisele oli kogu komide asuala piires levinud ka kalapüük artellides. Eriti levinud oli kalapüük nootade, kuuritsate, seisev- ja ajuvõrkudega. Peaaegu kogu püütud kala soolati varuks sisse. Väga populaarne on komidel tänapäevani vähesoolane spetsiifilise maitsega kala. Sageli varustati ennast ka kuivatatud ja vinnutatud kalaga.

Abistav, kuid oluline tähtsus komide traditsioonilises majanduses oli korilusel. Iga talupere varus talveks märgatavas koguses erinevaid marju. Neid kasutati toiduks värskelt, täidisena pirukates, keedeti moosi, kisselle, korjati müügiks. Petšora komidel oli oluline seedripähklite korjamine. Kevadel koguti kõikjal suures koguses kasemahla. Kõigil komide etnograafilistel rühmadel (peale põhjas elavate põdrakasvatavate) oli levinud talveks seente valmistamine (soolamine ja kuivatamine). Suure tähtsuse omandas korilus kevadel ja suve alguses, mil üldine toiduainete nappus tunda andis. Sel aja korjasid peamiselt lapsed kõikvõimalikku rohelist kraami. Koriluse eriliigiks võib pidada nn toidusurrogaatide (kõikvõimalikud lisasegud jahule) valmistamist, mis oli eriti levinud põhja- ja idakomidel. Peamiseks surrogaatlisandiks oli tavaliselt nulukoos.

Komide traditsiooniline käsitöö jäi 19. sajandil ja 20. sajandi alguses maaharimisega mitteseotud abitegevusena kodutootmise raamidesse. Kapitalistlike suhete tungimine maamajandusse õhutas reformidejärgsel ajal talupoegi tootma tellimuse peale, moodustus kodukäsitöölise kiht, tekkisid väiketööstused. Käsitööharude ja teiste kodutööstuslike harude diferentseerumine arenes aeglaselt, erinevate käsitööharude arengutasemel ja vormidel olid omad erisused. Komidel levinud ketramine ja kangakudumine ei varustanud turgu ka 20. sajandi alguses, samal ajal kodukootud lõuendi värvimine ületas kodutööstuse piirid. Kalevi ja lõuendi värvimise ja trükkimisega tegelesid spetsialistid, kes võtsid kohalikelt talupoegadelt tellimusi. Käsitöölise hulka võis lugeda ka lambanahku töötlevad kōösnerid, keda 20. sajandi alguses oli igas vallas 2–3. Tellimuse alusel tellija materjalist tehti ka saapaid ja vilte. Turul pakuti peamiselt püttsepatööd, puulusikaid ja punutisi ning mõningaid teisi tooteid. Mõned käsitööharud, näiteks riiete õmblemine, omandasid ulgtoo iseloomu. Teatud käsitööharud (nahatöö, seemisnaha valmistamine) omandasid 20. sajandi alguseks kapitalistliku manufaktuuri iseloomu. Nahka hakati töötleva peamiselt nahavabrikutes. Petšora kraisis oli 1900. aastal

Komid

62 seemisnaha“tehas” – spetsiaalset onni, mis olid sisustatud põdranahkse seemise valmistamiseks. Mõnes neist oli olemas isegi tööjaotus. Kodutöönduse iseloom säilis komi pottseppadel, kes valmistasid koorest ja puidust nõusid. Turule toodangu valmistamisega tegelesid üksnes üksikud kodukäsitöölised. Vähe eristatav oli tislери- ja puusepatöö. Suuremas osas endale tehti ka paa-te, saane, suuski ja teisi liikumisvahendeid. Metallitöö oli vähe arenenud. Teistest käsitööharudest tasub mainida Mezeni ülemjooksu hoburavitsejaid, kelle kunst oli pärilik ja kandus edasi mööda meesliini. Komide traditsioonilise käsitöö tehnoloogia, töövahendid ja toodang olid kogu Venemaa põhjaosas üsna universaalsed. Pottseppade toodangus võib eristada arhailist lintornamendi voolimist. Etniline eripära leidis väljenduse traditsioonilises geomeetrilises ornamendis, millega kaunistati puust ja koorest tarbeesemed, tekstiiliornament, originaalsed zoomorfsed süžeed puulõikes ja karusnahaornamendid põhjapoolsetel komidel.

1920. aastate lõpust süvenes tendents vähendada sellistel traditsioonilistel aladel, nagu põllumajandus, jaht ja kalapüük hõivatud inimeste arvu ning suurendada tööstustöölise arvu. 1989. aastal oli põllumajanduses hõivatud kõigest 16,7% töötavatest komidest, tööstuses, ehitusel, transpordialal ja sides 44,5%, hariduse, teaduse, kultuuri ja kunsti alal töötas ligi 15%. Tänapäeva põllumajanduses on traditsioonilised jooned säilitanud peamiselt üksnes põdrakasvatus. Jaht ja kalapüük on muutunud harrastuseks. Olulised on maainimeste seas seente ja marjade korjamine. Traditsiooniline käsitöö on enamuses hävinud, kuid seda püütakse aktiivselt taastada.

Maa-asunduste peamised tüübid komidel on küla ja maa-asula, mis asuvad peamiselt jõgede ääres, on kindlustamata ja ümbritsetud põllumajanduslike aladega. Algselt olid komide külad väikesed, hajutatud planeeringuga. 18.–19. sajandil hakkasid levima mitme õuega ridakülad. Maa-asula oli maa-piirkonnas administratiivne keskus, kus asusid kirik, kauplused, selle ümber paiknesid külad. 19. sajandil moodustusid lähedalasuvate külade kokkusulamisel mitme õuega maa-asulad, mis võisid laiuda piki jõgesid mitme kilomeetri ulatuses. Õige tänavaplaneering tekkis komi asundustes alles tänapäeval.

Komide traditsiooniline eluase oli maa peale ehitatud täisnurkne männipuust raiutud palkrajatis kõrgel alumisel korrusel (*kerka*). Kahest tarest (talvine ja suvine) koosnev elamisosa, mida ühendas eeskoda (*posvodz'*), moodustas majandusõuega ühtse terviku. Kahekorruseline loomalaut (alumisel korrusel laut, üleval katusealune, kuhu viis lavats) hõlmas kuni poole kogu kompleksist. Komide eluasemele oli omane vooderdisega kaetud katuse ühepoolne kalle. Tavaliselt paiknesid mõlemad tared katuse ühe kalde all, teise kalde all oli

õu. Läänepiirkondades ehitati tared nii, et ühe kaldega katused moodustasid maja kohal ühtse kahepoolse kaldega katuse. Lõunapiirkondades olid tavalised ühekorruselised elamud, põhjapoolsetel komidel olid 19. sajandi lõpul levinud kahekorruselised mitme toaga majad. Eluaseme sisemine planeering oli sama, mis põhjas elavatel venelastel: ahi (*patš*) nurgas sissepääsuuksega samas seinas, samuti lavatsid, toastügavuses diagonaalis ahju vastas pühase-nurk. Ida pool leidus palju iidsemat planeeringut; ahi tare sügavuses suuga ukse poole, selle kohal väike aken, pühase-nurk diagonaalis ahju vastas ukse kõrval. Musta küttekoldega hütid kadusid komidel 19. sajandi teisel poolel, 20. sajandi alguses hakkasid levima viielseinalised, ristikujulised ja teiste vormidega tared. Talu territooriumile olid paigutatud ka ait (*kum*, *žōtn'ik*), kelder (*közöd*), saun (*pōvs'an*) ja mõnikord ka kaev (*jukmös*, *öšmös*, *struba*). Eemal külavärava taga seisid rehed (*rōnōš*) viljapeksukohaga. Talu võis ümbritseda aed, aga ei pruukinud. Mõnikord asetsesid aidad ja saunad rühmiti väljaspool talu, saunad jõe lähemal. Eluaseme kaunistamiseks oli komidel levinud nikerdamine, sellega kaunistati frontoonid, otsaseina püstkaunistused ja karniisid. Aknaid kaunistati süva-, sae- ja pitsnikerdusega. Ornament oli geomeetiline. Katuseharjadele paigutati hobuste ja lindude kujutisi, linnu kujuga tehti ka vihmaveerennide konksud. Põhjapoolsed komid kinnitasid katuseharjale põdrasarved. Harvem kasutati majanurkade kaunistamist, nikerdusi väravapostidel.

Komide traditsiooniline riietus sarnaneb üldjoontes põhjapoolsete venelaste riietusele, aga põhjakomidel isegi neenetsitele. Naisteriietus eristus mitmekesisusega. Naisteriietuse aluseks olid mitut tüüpi särk ja sarafan. Sarafani peal kanti lühikesi ülekäiguga jakke. Naiste tööriivaste üleriietuseks olid *dubn'ik* ja *šabur* (kodus valmistatud lõuendist riietus), aga talvel lambanahast kasukas. Pidupäeval pandi selga parimast kangast rõivad (peenest linasest või kalevist ja poest ostetud siidikangastest), kõikjal kanti koduskootud jämedast kangast tumedat värvi kirjuid riideid. Poekangad hakkasid levima 19. sajandi teisest poolest. Peas kandsid neid tavaliselt linti (täisnurkne brokaaditükk külgeõmmeldud mitmevärviliste lintidega). Pruudi peakatteks oli *jurnoi* (ilma põhjata kõval alusel punase kangaga ületõmmatud tanu). Pärast pulmi kandsid naised *kokošn'ikut*, vanemas eas sidusid pähe tumeda räti. Meesteriietus koosnes linasest pealkantavast särgist, mis oli rihmaga kokku tõmmatud ning jalarätti mähitud villastesse sokkidesse topitud linastest pükstest. Üleriietena olid kasutusel kaftan, kraeta talumehekuub või *sukman* (kalevist kaftan), talvel kasukas. Meeste peakateteks olid sirmita viltmüts või lambanahast müts. Meeste ja naiste jalanõud erinesid vähe: kotad (madalad raagnahast jalatsid),

Komid

bahilad (pehme tallaga nahksaapad) või saapad. Vööle seoti punutud või kootud vööd. Riidetust (eriti kudumeid) kaunistati traditsioonilise geomeetrilise ornamendiga. Põhjapoolsed komid kasutasid laialdaselt neenetsitelt laenatud rõivastust: *mal'itša* (paks ülerõivas, karvaga seespool), *sovik* (paks põdranahkne üleriie, karv väljaspool), *pimi* (karusnahksed saapad) jne.

Komide traditsioonilise toidu hulka kuulus lai valik taime-, liha- ja kalatoite – kompleksse majanduse mitmete harude toodang. Komid söid kolm korda päevas. Äripäeval oli laual 3–4 toitu, aga pühade ajal loeti soliidseks 17–18 roost koosnev lõuna, sageli ületas toitude arv isegi 25. Esimese roana oli üldlevinud kapsasupp või üldse supid. Eriti populaarne oli hapukapsasupp, aga suvel leivakaljal põhinevad külmsupid. Argipäeva teine roog oli komidel odratangudest, harvem odrakruupidest puder. Kõige levinum toiduaine oli kala, seda kasutati keedetult, soolatult, kuivatatult, küpsetatult ning kasutati ka pirukate täidiseks. Kalapirukas oli ka kohustuslik piduroog. Liha kasutati teise roana harvem, tavaliselt kasutati selleks esimesena serveeritud supist võetud liha. Sagedamini oli liha laual põhjas elavatel põdrakasvatatajatel ja jahimeestel. Aedviljast kasutati toiduks kaalikat, naerist, röigast, sibulat, kapsast, alates 19. sajandi teisest poolest ka kartulit. Olulisel kohal olid küpsetised: leib, pannkoogid, pirukad jne. Jookidest olid lisaks teele levinud taimede ja marjade tõmmised, leivakali, kasemahl. Aurutatud peedist või kaalikast keedeti kompotti. Koduõlu oli kohustuslik pidulaual.

Komide värvikas ja mitmekesine vaimne kultuur on kõige selgemini esindatud rahvakunstis, rahvaluules, rahvauskumustes ja kombestikuses. Komi rahvaluules on esindatud mitmed žanrid: müüdid, mis kajastavad rahva varaseid ettekujutusi ümbritsevast maailmast ja inimese kohast selles; eepilised jutustused ja legendid; muinasjutud ja laulud; vanasõnad ja kõnekäänud.

Kõige rikkalikumalt on esindatud rituaalne luule. Pulma- ja matuseitkudes avaneb komide perekonnakombestiku sügavaim mõte ja sümboolika. Töö- ja rahvakalendrifolkloor valgustab põhjas elava maaharija ja küti rasket elu. Komi folkloor annab ettekujutuse rahva peamistest eetilistest ja moraalistest normidest, sellel oli suur tähtsus laste kasvatamisel ja sotsialiseerimisel. Värvikas ja sügavalt sümbolistlik on komi ornament. Põhjas elavate komide tikandite ja kudumismustrite, karusnaha mosaiigi parimad näidised, käsitrukid, puidust ja luust nikerdused kujutavad endast tõelisi rahvakunsti šedöövreid. Ornamendiga kaunistati ka paljusid tarbeesemeid: kasetohust ja savist anumaid, riideid ja jalatseid, värtnaid, soolatoose jne. Rahvakunsti traditsioone kasutavad oma loomingus ohtralt tänapäeva käsitöömeistrid, komi kunstnikud ja graafikud. Komide pere- ja kalendrikombed sarnanesid

põhjavenelaste omadele. Matuse- ja leinakombestik on säilinud iidsed ettekujutused hingede mitmesusest ja minevikus väljaarenenud esivanemate kultusest. Kristlike tähtpäevade kõrval tähistati ka selliseid kalendripühasid nagu jääsaatmine, *tšarla rok* (lõikuspüha, tõlkes sirbipuder), jahileaatmine jne. Keerukat maailmavaatelist ideede kompleksi kajastasid komide kristluse-eelsed uskumused, mis sisaldasid endas jäänukeid erinevatest kultustest: puude, vaimude-peremeeste, ulukite, tule; samuti jälgi teistest varastest religioosetest vormidest: animismist, loomade jumaldamisest, maagiast, fetišismist jne. Levinud oli usk nõidusse, ennustustesse, loitsimisse, nõidumisse.

Sajanditepikkust rahvalikku kogemust kajastavad komide ratsionaalsed teadmised: rahvakalender, meteoroloogia, meditsiin, põlluharimis- ja jahipidamisendid jne.

Kirjandus: Belitser 1958, Gagarin 1978, Gribova 1980, Žerebtsov 1971, Konakov 1983, Konakov & Kotov 1991, Mikušev 1973, Plessovski 1968.

N. Konakov

Permikomid

Vastavalt Venemaa 2010. aasta rahvaloenduse andmetele elas Venemaal 94 500 permikomi, sealhulgas endise Permi-Komi autonoomse ringkonna territooriumil 81 000 (umbes 69% kogu piirkonna elanikkonnast). Ajaloolisel etnilisel territooriumil oli välja kujunenud kaks kompaktselt permikomide rühma – jaz’valased ja z’uz’dinlased, kes olid oma nime saanud asupaiga järgi. Jaz’va permikomid elavad Permi kraai põhjaosas Jaz’va jõe basseinis (Vis’eri lisajõgi). Praegu on nende rahvaarv ligi kaks tuhat. Z’uz’dini permikomid elavad Kirovi oblasti endises Z’uz’dini (praegu Afanasjevo) rajoonis. 1950. aastate alguses oli neid umbes seitse tuhat, kuid järgnevatel aastakümnetel aktiveerunud assimileerumisprotsessi tõttu fikseeriti 1989. aasta rahvaloendusel kõigest 318 z’uz’dini permikomi.

Esimest korda mainiti Ežva-Permiga piirnevat suurt Permimaad eraldi piirkonnana Epifanius Targa 14. sajandil kirjapandud “Permi Stefani eluloos”. Moskva riik hakkas pärast oma mõju kinnitamist Ežva maadel laiendama seda Kama ääres. 1463. aastal ristas piiskop Iona osa permikomisid. 1472. aastal ühendati permikomide maa-alad lõplikult Moskva riigiga. Mõnda aega juhtis neid kohalik vürst Moskva vasalli õigustes, kuid peatselt läks valitsemine üle vene mõisnikele ja vojevoodidele. Permist sai Vene riigi administratiivüksus

Komid

ja see jagati kaheks kreisiks: Permi ehk Tšerdõni kreisiks keskusega Tšerdõni linnas ja Ussolje kreisiks, keskusega Ussolje linnas (praegune Solikamsk). Seejärel moodustati Kojgorti kreis. Moskva riigi alla läinud uutele maadele hakkasid tulema vene elanikud, eriti intensiivne oli nende juurdevool 16. sajandil. Kama-äärne piirkond muutus kõigepealt Siberiga kauplemise, seejärel selle hõlvamise eelpostiks. Just sel ajajärgul hakkasid permikomide ja ümbruskonna vene elanikkonna kultuur ja kombed omandama ühisjooni. 16. sajandi teisel poolel asusid Kama jõeäärde soolatootjad Stroganovid, kelle pärisorjaks sai suur osa in'va permikomisid. Tšerdõni kreisis elavad permikomid olid suuremas osas riigitalupojad. Sotsiaalse seisundi erinevus aitas kaasa nende rühmade kultuurilis-olmeliste erinevuste moodustumisele. 18. sajandil hakkas Uurali piirkonnas tormiliselt arenema tööstus. Sellega seoses kinnistus osa permikomisid Põhja-Uurali tehaste juurde, nende peamine ülesanne oli metsa langetamine ning puude ja puusõe toimetamine tehaste juurde. Elanikkond piirkonnas suurenes ning 19. sajandil hakkas permikomi külasid vaevama maapuudus, peale selle oli kohalik pinnas väheviljakas ja agrotehnika välja arenemata. Paljudel talupoegadel oli vaja lisasissetulekut, sest oma majapidamine ei võimaldanud peret üleval pidada. See sundis neid otsima tööd mujal, isegi teisale ümber asuma, peamiselt siirduti Siberisse. 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses kulges juba varem alanud ümberasumine eriti tormiliselt. Olulised muutused permikomide majandus- ja kultuurielus toimusid pärast 1917. aastat. Detsembris 1917 valis 13 valla esindajate kongress Kudõmkari rajooni maakomitee, mis likvideeris kõik endised võimuasutused, natsionaliseeris maa ja Stroganovide varanduse. 26. veebruaril 1925 läks Kudõmkari vald Uurali oblasti koosseisu.

Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee presiidium otsustas moodustada Permi oblasti koosseisus Permi-Komi rahvusringkonna. Ringkonna piiress välja jäid jaz'va ja z'uz'dini permikomid. Rahvusringkonna moodustamine andis esimesel etapil tõuke permikomide kultuuriliseks arenguks. Kirjakeele loomisega 1920. aastatel hakkas arenema rahvuskool. Permikomi keel jaguneb neljaks murdeks: põhja (kosino-kama), lõuna (in'va), ülemkama (z'uz'dini) ja jaz'vakomi. Permikomide kirjakeel loodi kirillitsa baasil, kirjandusliku keele loomisel võeti aluseks lõnamurde kudõmkari-in'va murrak. Majandusringkond samal ajal ei arenenud peaaegu üldse. 1930. aastatel muudeti see Uurali arenenumate piirkondade metsatööstusbaasiks ja siin algasid suured metsatööd. Praegu võib permikomide etnokultuurilises arengus täheldada vene kultuuri mõju suurenemist. Olulisel määral on see tingitud paljude rahvuskultuuri institutsioonide hääbumisest. Pärast Teist maailmasõda likvideeriti rahvuskool:

permikomi keelt ja kirjandust hakati õpetama ainult aine tasemel, kusjuures pooltes koolides ei õpetatud seda üldse, rahvuslikku intelligenti, sealhulgas õpetajaid, hakati ette valmistama väljaspool rahvusringkonda, likvideeriti permikomikeelne ajakirjandus, suleti rahvuslik laulu- ja tantsuansambel. Kutselise kunsti kriis, rahvusliku haridussüsteemi puudumine jne viisid seleni, et tänapäeval oskab emakeeles lugeda mitte rohkem kui pool permikomidest (sotsioloogiliste uuringute andmed), emakeeles kirjutada oskab oluliselt vähem kui pool rahvusringkonna territooriumil elavatest permikomidest. Kolm neljandikku permikomidest eelistab lugeda ja kirjutada vene keeles.

Permikomide traditsiooniliste tegevusalade hulka kuuluvad maaharimine, loomakasvatus, jahipidamine ja kalapüük, kodustest tegevusaladest ketramine, kangakudumine, savi- ja puutöö.

19. sajandi ja 20. sajandi esimese veerandi jooksul valitses maaharimises kolmepõllusüsteem, aga ringkonna põhjapiirkondades jätkus metsaraadamine. Suur osa künnipinnast oli teravilja all: rukis, oder, kaer, osale põllust külvati lina. Nisu peaaegu ei kasvatatud. Pisut kasvatati juurvilju ja kartulit. Juurviljadest istutati aiamaale kapsast, sibulat, redist ja naerist. Künnivahendiks oli kahe raudhõlmaga puuader, kasutati ka kohalike puutöömeistrite harkatru ühepoolse tera ja rauast hõlmaga. Kasutusel olid kolme sorti äkked: pakkäke metsapuhastustöödel, liigestega puuäke kergete liivaste pinnaste jaoks ja kõige levinumad olid raudpulkadega raamäkked. Külvati käsitsi külimitust, vilja lõigati sirpidega, jõukamates peredes leidus ka hobuviljapeksumasinaid.

Viljakasvatust täiendas permikomidel juba ammustest aegadest eksisteerinud loomakasvatus. Peamiselt kasvatati lehma, hobuseid, lambaid. Lehmad olid peamiselt kohalikku tõugu, väikesed ja vähetootlikud, kuid kohanenud kohalike karmide tingimustega. Sigu ja kodulinde (kanu, hanesid, parte) peeti piirkonna lõunapoolsetes rajoonides ja z'uz'dini permikomide juures. Lambakasvatusel, nagu ka kariloomade pidamisel, ei olnud kaubanduslikku tähendust. Ka lambad olid kohalikku tõugu – karmivillalised. Lambavillast kooti kindaid, sukki, vanutati vilte ja mütse. Loomad olid metsas karjamaal 5–6 kuud vabalt ilma karjaseta. Pikk laudaperiood sundis varuma talveks palju heina. Selle niitmiseks kasutati kumera tera ja lühikese kaardus lõega vikatit.

Jahi osatähtsus oli permikomidel väiksem kui sürjakomid. Kõige arenum oli jaht piirkonna põhjaosas, lõunas ei lasknud Stroganovide metsnikud talupoegi peaaegu üldse metsa jahtima 1917. aastani. Kütiti oravaid, kärpe, nugiseid, rebaseid, metsa- ja veelinde. Kõige levinum oli jaht püssi ja koeraga. Kasutati ka püünisraudu, puust püüniseid ja püünispaelu. Jahiti nii ükski kui

Komid

ka artellis. Suguvõsa maadel jahipidamiseks ja kalapüügiks rajatud onnid olid 20. sajandi alguseks juba kadunud. Kalapüük ei tähendanud permikomidele peaaegu mingit kaubanduslikku väärtust. Oma tarbeks püüti kala igasuguste võrkudega. Väikestele jõgedele rajati sulud, kuhu seati mõrrad ja püünised. Sügisel püüti kala västraga.

Kodutööstuses oli kõikjal levinud ketramine ja kudumine, millega tegelesid ainult naised. Kodukootud vaibad läksid eranditult pere vajadusteks. Tooraineks oli lambavill, kanepi- ja linakiud. Villa ja takku kedrati värtna ja voki abil. 20. sajandi algusest võtsid permikomid kasutusele puitraami ja külgtugedega kahe poomiga vene tüüpi kudumisteljed. Enne seda töötati märksa primitiivsematel telgedel. Nüüd kootakse nendel paljudes maakodudes säilinud kangastelgedel peamiselt väga levinud permikomi põrandariideid. Lambavillast kootakse sokke, kindaid ja vanutatakse vilte nagu varemgi. Pottsepatöö arendati välja kodukäsitööna. Savinõusid valmistati kõige lihtsamal viisil – voolitud põletustehnikaga, mõnikord kasutati ka potiketra. Tänapäeval ei tegele pottsepatööga peaaegu keegi. Tänapäevani on laialt kasutusel kasetohust punumine, igas majapidamises leidub märsse, tohtkarpe, korve, külades kasutavad paljud praegugi viiske, eriti loomi talitades.

Permikomide tavalised asulad on külad, enamasti väikesed. Üldlevinud olid ühetalukülad (vene *починок*) ja uskülad (vene *выселок*), esines hajatalusid. 20. sajandi esimesel veerandil moodustasid külad kõigest 2% asustusest. Iseloomulik oli kobarasustus. Suured külad tekkisid sageli mitme väiksema küla kokkusulamisel ja tänaseks on paljude selliste suurtalude igal osal säilinud vana nimi. Enamasti paiknevad külakesed ja suurtalud piki jõe kallast. Piirkonna tihedamalt asustatud lõunarajoonides kohtab jõeäärse asustuse kõrval ka teiste veekogude ning allikate ja kaevude lähedasi ning teesõlmedes paiknevaid asulaid. Suuremas osas küladest domineerib tänavaplaneering, mis seati sisse 19. sajandi viimasel veerandil, kuid kohati on säilinud ka korrapäratus. Tihti on külad, eriti väikesed, piiratud lattaiaiga, sissepääsuks suur ühe poolega värav.

Permikomide põline eluase on männipuust ristpalkmaja. Võrreldes sürjakomide ja põhjapoolsete venelaste eluasemega on permikomi hoone väiksem: 5x5 või 6x6 m. Onnid paigaldati tavaliselt ilma vundamendita madalale allkorrusele. Seinte välistöötlust kohtas varem harva. Piirkonna põhja- ja keskraajoonides on onnidel tavaliselt viilkatus, lõunapiirkonnas leidub z'uz'dini permikomidel ka nelja tahuga kelpkatuseid. Praegu on kasutusel sarikatarindiga katusekonstruktsioon, varem toetus katus peamiselt tugipostidele (ripp-sarikakatus). Haripalk kaunistati sageli looma- või linnupeaga. Permikomide

hüttidel on tavaliselt kolm-neli fassaadiakent ja kaks küljeakent, aknaavade laius on 60–70 cm. Aknaraamid on enamasti nikerduskaunistusteta ja valgeks värvitud. Enamasti paiknevad onnid tänava poole otsaga, kuigi leidub ka maju, mis asetsevad tänavaga paralleelselt. 19. sajandil ja 20. sajandi alguses oli permikomide valitsev elamutüüp kolmeosaline maja, mis on levinud ka praegu. Peamiselt kasutati kahest võlviga ühendatud hütist ühte eluruumina, teist kraamikambrina. Peamiselt sarnaneb onnide planeering kesk-vene omadele. Vene ahi (permikomidel oli see tavaliselt savist, asus puitalusel) asub sissepääsust vasakul või paremal ja selle suu on suunatud fassaadiakende poole. Pühasenurk asub ahjuga diagonaalselt ukse vastas. Ahju eraldab tema kõrval asuvast nurgast sirm või eesriie. Paljudes onnides on säilinud traditsiooniline sisustus laiade liigutatavate pinkidega, riulitega nende kohal, taladega laes, isetehtud kappide ja muu mööbliga. Vene ahi paigutatakse paljudes taredes umbes meetri kaugusele seinast ja sellesse vahesse paigutatakse sissepääs keldrisse. Elumaja taga läbi võlvi asub kraamikamber. See on tarest väiksem, kuid selle põrand on märgatavalt kõrgem, sellepärast tuleb sinna minemiseks astuda mõni aste üles. Seal hoitakse riideid, inventari, toiduaineid, aga suvel magatakse seal. Põranda alla on sisse seatud kelder või alumine ait. Uks sellesse hoonesse tehakse tavaliselt õue poolt. Permikomidel on tavaliselt kaks õue ja maja sidumise viisi. Põhja pool on levinud üherealine sidus, kus õu rajatakse maja taha sama katuse alla. Piirkonna teistes rajoonides, samuti z'uz'dini ja jaz'va permikomide juures on levinud kaherealine seos kõrvaleehitatud ühekorruselise hooviga. Hoovi rajati tavaliselt väikesed tahutud ruumid, mida praegu nimetatakse tavaliselt tallideks.

Rahvariideid permikomid tänapäeval igapäevase riietusena enam ei kasuta, kuid need on paljude isetegevuslike folkloorikollektiivide esinemisriietus. Tavapärane naisteriietus koosneb linasest särgist valgete või sagedamini värviliste õlapealsetega; särgi peal on trüki- või sinisest linasest riidest sarafan, selle peal kirjutest niitidest punutud vöö, mille otstes on narmad; sarafani peal kanti värvilist või valget põlle. Naiste peakate oli lõunarajoonides *samšura* (erepunase puuvillriidega ääristatud ning tikandi ja kardpaelaga kaunistatud kõva põhjaga tanu). Põhjarajoonides kanti *kokošnikut* (poolovaalse kujuga tanu, kaunistatud väikeste väljaõmmeldud nõövide, litrite ja pärlitega). Meeste riietus koosnes särgist ja pükstest. Valgest linasest või värvilisest kodukootud riidest särk oli pikk, kaelust, käiseid ja alläärt kaunistati punaste kangaribadega, nõövide asemel olid kaelusesse õmmeldud paelad. Särki kanti pükste peal, see tõmmati kokku kitsa punutud vööga. Püksid olid jämedast linasest või sinisest valgete triipudega kodukootud riidest. Peas kanti vanutatud villast mütsi, hiljem nokkmütsi. Üleriietus oli meestel ja naistel peaaegu samasugune. Suvel

Komid

kanti *šaburi* (vöökohalt läbilõikega sinisest või pleegitamata linasest kaftan). Soojem riietus oli *ponitok*, mis õmmeldi kodusvalmistatud poolvillasest riidest, sellel olid seljal krooked ja torujas volt ning see oli šaburist pikem. Talvise aja üldtunnustatud üleriie oli lambanahkne kasukas. Traditsioonilised suvejalatsid olid pärnakoorest või kasetohust punutud viisud. Põhjarajoonides kanti ka kalossitüüpi nahast kottasid koos mustriga villaste sokkidega. Metsa või kalale minnes panid mehed jalga *brodni* (pehme tallaga pikad saapad). Talvel kanti kõikjal vilte ja *išime* (viltlabad nende külge õmmeldud riidest sääртеga).

Permikomide traditsioonilise toidu aluseks olid jahutooted: odrast või rukki-jahust leib, ikalduse korral lisati jahule mitmeid surrogaate (jahvatatud malts, nulukoor, kuivatatud toomingamarjadest valmistatud jahu); pannkoogid, igasuguse täidisega pirukad. Juurvilju kasutati toiduks vähe. Piima joodi peamiselt hapendatult. Liha söödi üldiselt ainult pühade ajal. Tähtsal kohal olid toiduratsioonis kuivatatud ja soolatud seemned ning neist valmistatud toidud, samuti marjad, mida kuivatati ja pandi talveks vee alla. Esimese roana söödi hapukapsa-, liha-, odrakruubi- ja hernesuppi. Teiseks roaks olid igasugused pudrud, kõige sagedamini odra- ja kaerapuder, kala ja kartul. Traditsiooniline ja üldlevinud toit oli pelmeenid, mida valmistati lihaga, seentega ja rõikaga. Jookideks olid kali, hapu herne- või marjakissell, kaera- ja vaarikameski, aga ka õlu. Teed joodi vähe ja seda keedeti peamiselt maarohtudest.

Permikomide traditsioonilised pühad olid tihedalt seotud õigeusu kombestikuga, peamiselt olid nad samad nagu ümberkaudsel vene elanikkonnal. Usklike arv ei olnud permikomide seas suur, kuid viimasel ajal see mõnevõrra suurenes. Permi-Komi ringkonnas on säilinud kõigest mõni tegutsev õigeusupühamu. Vanausuliste keskus oli kuni 20. sajandi esimese veerandini Pudva küla Jaz'va jõe ääres. Umbes 1790. aastal küla lähedale metsa rajatud eraklad omandasid ümbruskonna elanike seas suure tuntuse. Palvekodasid leidis ka jaz'va permikomide teistes asulates.

Tänapäeval on permikomide seas täheldatud rahvusliku kultuuri säilimise ja arenemise eest seisvate ühiskondlike jõudude aktiveerumist. Nende jõudude tuumikuks sai rahvuslik intelligents, kelle jõupingutuste tulemusel loodi 1990. aastal permikomi keele ja kultuuri eest võitlev ühing Jugör. Selle tegevus on tihedalt seotud Komi Vabariigis tegutseva komi rahvuse taassünni komiteega.

Kirjandus: Belitser 1958, Gagarin 1978, Gribova 1980, Dobrotvorski 1883, Žerebtsov 1971, Žerebtsov 1982, Konakov 1983, Lašuk 1972, Rogov 1858, Smirnov 1891, Janovitš 1903.

J. Šabajev

Komi mütoloogia

Irina Iljina
Nikolai Konakov
Pavel Limerov
Juri Šabajev
Valeri Šarapov
Oleg Uljašev
Andrei Vlassov

<http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/sator/sator15/>

ISSN 1404-2011 (trükis)
ISBN 978-9949-544-64-6 (trükis)
ISSN 1736-0323 (pdf)
ISBN 978-9949-544-65-3 (pdf)
Tartu 2015

Trükis ilmunud: **Komi mütoloogia**. Irina Iljina, Nikolai Konakov, Pavel Limerov, Juri Šabajev, Valeri Šarapov, Oleg Uljašev, Andrei Vlassov. SATOR 15. Tartu 2015

Sarja toimetaja: Mare Kõiva
Toimetajad: Nikolay Kuznetsov, Asta Niinemets ja Kadi Sarv
Tõlge: Nikolay Kuznetsov ja Asta Niinemets
Korrektuur: Asta Niinemets ja Kadi Sarv
Kaane kujundus: Andres Kuperjanov
Kaanepilt: Paša Mikušev "Vastastikune seos"
Küljendus: Diana Kahre
HTML: Diana Kahre

Raamatu ettevalmistamist ja väljaandmist on toetanud Eesti Hõimurahvaste Programm. Väljaanne on seotud projektiga IUT22-5 (Folkloori narratiivsed ja usundilised aspektid).

E-raamatu valmimist toetas: EKKM14-344 Eesti keele, kultuuri ja folkloori kasutusvaldade laiendamine ja tutvustamine elektroonilistel infokandjatel.

© 2015 EKM Teaduskirjastus
© 2015 Eesti Folkloori Instituut
© 2015 EKM FO rahvausundi ja meedia töörühm